

CÎTEVA MONEDE ROMANE DESCOPERITE LA MAHMUDIA ȘI INDEPENDENȚA

**GHEORGHE POENARU BORDEA
VASILICA LUNGU**

În ultimii ani, mai exact din 1985 pînă în 1987, s-au recuperat de la elevi și săteni mai multe monede descoperite întimplător la Mahmudia și Independența (fost Murighiol). În catalogul pe care-l publicăm aici sînt incluse 11 monede descoperite la Mahmudia, în trei puncte diferite și alte trei, aflate la Independența în comună.

I. Mahmudia

a. 3 km est de Mahmudia, lângă șosea.

Cn. Lentulus

1. AR † 3,17 g; 18 mm. Denar.
Grueber, Roma, 2440, anul 86 î.e.n.
Sydenham, 702, anul 87 î.e.n.
Crawford, 345/1, Roma, anul 88 î.e.n.
b. Cetatea Sașovia.

Maximian Hercule

2. AE ↓ 3,90 g; 21 mm. Antonian.
IMP C M A MAXIMIANVS AVG
CONCORDIA MILITVM

Γ
XXI

RIC, V, 2, p. 291, nr. 607, cu altă legendă pe av. (pentru legenda de pe exemplarul nostru vezi e.g. nr. 603), Cyzic, anul 293 e.n.

Galeria Valeria

3. AE ↓ 4,72 g; 24 mm. Follis.
RIC, VI, p. 588, nr. 58, anii 309–310.

Δ | *
MKV

Neprecizat

4. AE ↓ 2,37 g; 18 mm. Nummus.
Tip GLORIA EXERCITVS (2 st.), anii 330–335.

Constantin cel Mare

5. AE ↓ 1,55 g; 15 mm. Nummus.
RIC, VII, p. 589, nr. 137, anii 336–337.
CONSH

Constans

6. AE ↓ 2,44 g; 21 mm. Maiorina ușoară.
RIC, VIII, p. 476, nr. 72, anii 348–351.

* |
SMNA

Constantius II

7. AE ↓ 1,67 g; 16,5 mm. 1/2 maiorina.
RIC, VIII, p. 419, nr. 189, anii 350–355, grupa III.

Γ |
SMTS

Neprecizat

8. AE ↓ 1,30 g; 12 mm. Nummus.
LRBC, 2411–2412, anii 383–392.

♀ |
[SMNA?]

Theodosius II

9. AE ↓ 1,90 g; 15 mm. Nummus.
Tip GLORIA ROMANORVM (22), anii 408–423.

c. Livada cu nuci, Km. 1–2, extremitatea vestică.

Constans

10. AE ↓ 1,25 g; 17 mm. Nummus.
RIC, VII, p. 529, nr. 225, anii 336–337.

SMTSA

Constantius II

11. AE ↓ 3,32 g; 17 mm, 1/2 maiorina?
Tip FEL TEMP REPARATIO, anii 353–357.

II. *Independența*

din comună

Maximian Hercule

12. AE ↓ 13,05 g; 28 mm. Follis.

RIC, VI, p. 531, nr. 19b, dar pe av. exemplarului nostru

HTΓ

IMP C M A MAXIMIANVS P F AVG,
anii 297—298.

Maximinus Daza

13. AE ↓ 5,67 g; 26 mm. Follis.

RIC, VI, p. 500, nr. 37, sfârșit 307—308.

* | Γ

· SM · SD ·

Urbs Roma

14. AE ↓ 1,82 g; 19 mm. Nummus.

RIC, VII, p. 582, nr. 85, anii 333—335.

CONS

Cele mai vechi urme arheologice de pe teritoriul comunei Mahmudia datează dintr-o vreme de dinaintea introducerii monedei și anume din epoca neolitică, epoca bronzului și a culturii Babadag, din prima epocă a fierului². Pentru perioada imediat următoare la Mahmudia este cunoscută o necropolă aparținând culturii Bîrsești³, precum și urme geto-dacice însoțite de importuri grecești⁴. Din descoperirile numismatice mai vechi merită să amintim un aes grave olbian⁵ și un important tezaur de monede histriene de argint, recuperat din păcate parțial, dar care pare să fie cel mai vechi de pe teritoriul țării noastre⁶, la care s-a adăugat, din zonă, o monedă geto-dacă de tip Măcin⁷. Cea mai veche monedă din lotul nostru este un denar roman republican de la Cn. Lentulus (nr. 1) descoperit la 3 km est de Mahmudia, lângă șosea. O cercetare de suprafață a dat rezultate negative, nefiind aflate niciun fel de urme arheologice în zona descoperirii monetare. Oricum, descoperirile de denari romani republicani nu lipsesc în nordul Dobrogei și în general în zona dintre Dunăre și Marea Neagră⁸, exemplarul nostru aparținând deceniului cel mai bine reprezentat, 90—81 î.e.n., cu mențiunea că din regiunea noastră mai provin doi denari de același tip, descoperiți unul la Derwent, celălalt într-o localitate neprecizată din Dobrogea.

Evident urmele romane cele mai importante sînt cele de la cetatea Salsovia¹⁰. De aici sau din împrejurimile imediate provin monedele de la Nero, Titus, Domitian, Traian, Septimiu Sever (Nicomedia ad Istrum) — și Gordian al III-lea (Niceea)¹¹, la care se limitează deocamdată cunoștințele noastre privind numismatica secolelor I—III e.n. în această zonă.

Pînă la publicarea colecției Eniceicu pe care o sperăm apropiată¹², încercăm aici un bilanț pentru monedele emise de la sfîrșitul secolului al III-lea pînă în secolul al V-lea e.n. publicate pînă acum, fie că ele provin de la Salsovia, cum este cazul nr. 2—9 din catalogul nostru, fie din împrejurimile ei, așa cum sînt monedele nr. 10—11, publicate acum, (livada cu nuci) fie de la Salsovia și împrejurimi, fără alte precizări, urmînd ca abia după înmulțirea materialului să se încerce o departajare mai circumstanțiată a monedelor pentru Salsovia și pentru fiecare din eventualele așezări ce gravitau în jurul ei, cu compararea între ele a situațiilor numismatice. Vădit, sondaje sau cercetări arheologice de mai mare amploare ar fi extrem de utile în vederea abordării problemelor istorice pe care le ridică urmele romane pînă acum sesizate pe teritoriul comunei Mahmudia.

După o emisiune de la Probus din 279—280 de la Siscia, mai înregistrăm pînă la reforma lui Dioclețian (294 e.n.), două monede emise de Maximian Hercule la Ticinum și de Dioclețian la Heraclea în 290¹³, la care se adaugă o a treia emisă de Maximian Hercule la Cyzic în 293 (nr. 2). De după reformă avem patru exemplare: două emise la Heraclea în 296—297 și 297—298 pentru Dioclețian, respectiv Constantius Chlorus¹⁴, unul la Cyzic pentru Galeria Valeria în 309—310 (nr. 3) și un altul emis la Nicomedia în 312 pentru Licinius I¹⁵.

Pentru domnia lui Constantin cel Mare avem din perioada 313—330 doar două monede emise ambele în numele împăratului abia amintit la Nicomedia în 317—320 și la Heraclea în 324—330¹⁶, în timp ce perioada 330—337 este mult mai bine reprezentată. La exemplarul înainte cunoscut (Constantin cel Mare, Heraclea, 330—335)¹⁷, lotul nostru adaugă trei exemplare, unul din 330—335, alte două de la Constantin cel Mare și Constans

din 336—337 (nr. 4—5 și 10). Din anii de după moartea lui Constantin cel Mare avem o singură monedă și anume o emisiune de la Constantius al II-lea a atelierului din Thessalonie din 337—341¹⁸, pentru ca monedele din 342—348, în general ceva mai rare în Dobrogea¹⁹, să lipsească cu totul.

De după reforma monetară din 348, ne sînt cunoscute cele mai numeroase monede emise două din ele între 348—351, ambele la Nicomedia în numele lui Constantius al II-lea²⁰ și respectiv Constans (nr. 6) urmate de cele din răstimpul 353—357 (5 exemplare). Dintre acestea două sînt emisiuni de la Thessalonie pentru Constantius al II-lea, una cunoscută mai înainte²¹, cealaltă adăugată acum (nr. 7), una de la Cyzic pentru Constantius Gallus²² și două cu atelierul neprecizat, emise una pentru Constantius al II-lea (nr. 11) cealaltă pentru Constantius Gallus²³. Merită să precizăm că lipsesc monedele cu sigla M în cîmp stînga, emise spre sfîrșitul intervalului avut în vedere mai sus și nu avem nici monede emise între 361—364, nici emisiunile anilor 364—378 și 378—383.

Dacă absența primelor două categorii de monede se poate explica prin frecvența lor ceva mai scăzută în materialul dobrogean²⁴, ea și cea a emisiunilor dintre 378—383²⁵, emisiunile din perioada 364—378 ar fi trebuit, în mod normal, să fie măcar prezente. Lipsa lor s-ar putea să fie compensată de descoperiri viitoare și să se explice doar prin mărimea insuficientă a eșantionului la dispoziția noastră. Oricum, am socotit necesar să atragem atenția asupra acestei împrejurări ciudate, care dacă se va confirma ar putea însemna o distrugere a Salsovici pe la ±358 e.n. și o refacere a ei abia după domnia lui Valentinian I și Valens, ceea ce pe baza cunoștințelor noastre actuale²⁶ pare destul de greu de acceptat.

În schimb perioada de după dezastrul de la Adrianopol (378 e.n.) este destul de bine reprezentată, dacă se ține seama de foarte puținele monede pe care le înregistrăm cu ocazia primei publicării mai substanțiale de monede din nordul Dobrogei²⁷. La cele cinci monede care se atribuie perioadei 378—450 lotul nostru contribuie cu două exemplare. Prima este o monedă emisă de un împărat care rămîne neprecizat la Nicomedia, probabil între 383—392 (nr. 8). Urmează două emisiuni din 395—402 publicate anterior²⁸, una emisă de Honorius la Cyzic, cealaltă într-un atelier neprecizat de un împărat neprecizat. A doua monedă din lotul nostru se plasează în golul rămas anterior între 402—425, fiind o emisiune pentru Theodosius al II-lea din 408—423, într-un atelier neprecizat (nr. 9). Atragem atenția că din perioada 402—408 nu avem pentru moment monede. Ultima monedă este o emisiune care încheie seria din secolul al V-lea, din Nicomedia, pentru Theodosius al II-lea din răstimpul 425—450, după care pentru moment de la Salsovia și împrejurimi nu se plasează alte exemplare pînă la monedele bizantine. Chiar dacă lotul nostru nu cuprinde asemenea exemplare socotim util să recapitulăm ce s-a acumulat pînă acum. Pentru secolul al VI-lea de la Salovia și împrejurimi s-a publicat o monedă de la Iustin al II-lea³⁰ și au mai fost semnalate fără detalii emisiuni de la Iustinian, Iustin al II-lea și Mauriciu Tiberiu³¹. Pentru perioada secolului al XI-lea se cunosc monede anonime de tip A 2 (Vasile II — Constantin VIII), B (Roman III), C (Mihail IV) precum și o emisiune de la Roman al IV-lea Diogene (1068—1071), care încheie seria³².

La Independența (fost Murighiol), săpăturile arheologice de amploare, realizate recent, în cetate, au dus la stabilirea stratigrafiei și implicit, a unei scheme de evoluție istorică din perioada geto-dacă pînă în secolul al VI-lea e.n.³³. Numărul monedelor descoperite la Halmyris, numele antic al cetății după cele mai noi cercetări³⁴, este destul de mare dar cele provenite din săpături sînt acum în curs de publicare. S-au publicat cu toate datele necesare cîteva exemplare descoperite întîmplător³⁵. În apropierea cetății Halmyris se aflau desigur mai multe așezări între care, bine atestat de materialul epigrafic din săpăturile arheologice recente este un *vicus Classicorum*³⁶. Monedele publicate de noi în catalogul de mai sus, de la Maximian emisă la Ileraclea în 297—298, de la Maximian Daza, la Serdica în 307—308 și cu Urbs Roma, la Constantinopol în 333—335 (nr. 12—14), aflate întîmplător în comună, evident sub rezerva și a altor descoperiri, ar

putea să aparțină și ele unei asemenea așezări. Cum, evident la stadiul actual al informației noastre orice altă explicație poate fi posibilă ne mulțumim cu semnalarea celor trei monede, care constituie oricum un nou reper pentru circulația monetară dobrogeană în epoca romană târzie (vezi ilustrația la pagina 377/vol. II).

NOTE

1. Meritul recuperării acestor materiale numismatice revine în exclusivitate profesoarei Vasilica Lungu.
2. Vezi în ultimă instanță Irina Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 55-59, unde și bibliografia anterioară.
3. *Ibidem*, p. 59.
4. *Ibidem*, p. 60-63; pentru amfore mai vezi V. Canarache, *Importul amforelor stampilate în Istria*, București, 1957, p. 377; E. Bujor, *Materiale*, 5, 1959, p. 377; V. H. Baumann, Peuce, 4, 1973-1975, p. 41-42, nr. 31.
5. V. Pârvan, *Dacia*, 2, 1925, p. 420-421.
6. V. Canarache, în *Studii și referate privind istoria României*, I, București, 1954, p. 186; idem, *Pontica*, 1, 1968, p. 136-143; B. Mitrea, *Dacia*, 14, 1970, p. 469, nr. 9; pentru circulația monedelor histriene vezi mai de curând idem, *Thrace-Dacia*, 5, 1984, p. 111-122.
7. E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 143-149.
8. Pentru descoperirile izolate vezi R. Ocheșeanu, *Pontica*, 4, 1971, p. 75-86; Gh. Poenaru Bordea, *Pontica*, 7, 1974, p. 219-236; R. Ocheșeanu, *Pontica*, 19, 1986, p. 75-87, unde și lista tezaurului, p. 84.
9. B. Mitrea, *Dacia, N.S.*, 5, 1961, p. 587, nr. 23; R. Ocheșeanu, *Pontica*, 4, 1971, p. 270, nr. 4; idem, *Pontica*, 19, 1986, p. 79-82 și 85.
10. Const. Moisil, *Convorbiri literare*, 39, 1905, p. 563-566; idem, *Convorbiri literare*, 42, 1908, p. 501 și urm.; V. Pârvan, *Salsovia*, București, 1906; C. Moisil, *BCMI*, 2, 1909 2, p. 88-89; Al. Suceveanu, *Viața economică în Dobrogea romană secolele I-III e.n.*, București, 1977, p. 58, nota 319, cu restul bibliografiei mai vechi; vezi și Irina Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 63.
11. Irina Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 66 și 68, nr. 1-4; p. 70, nr. 20-21.
12. Cf. *Ibidem*, p. 74, nota 23.
13. *Ibidem*, p. 69, nr. 6, 5 și 9.
14. *Ibidem*, p. 69, nr. 10-11.
15. *Ibidem*, p. 69, nr. 12.
16. *Ibidem*, p. 69, nr. 16, 13.
17. *Ibidem*, p. 69, nr. 14.
18. *Ibidem*, p. 69, nr. 7.
19. R. Ocheșeanu, *BSNR*, 75-76, 1981-1982, nr. 129-130, p. 209-235; Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, E. Nicolae, *Azropolis dans les IIIe-VIIe siècles de n.è. à la lumière des découvertes monétaires*, Numismatique Vîjesti, 31, 1988 (sub tipar, în croată) *ibidem*, SCN, 9 (sub tipar, în franceză).
20. Gh. Poenaru Bordea, V. H. Baumann, Peuce, 4, 1973-1975, p. 152, nr. 19.
21. Irina Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 69, nr. 8.
22. *Ibidem*, p. 69, nr. 17.
23. E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 505, nr. 81.
24. Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, E. Nicolae, *op. cit.*, mai sus nota 19; cf. Gh. Poenaru Bordea, V. H. Baumann, *op. cit.*, p. 158 și 160.
25. Gh. Poenaru Bordea, V. H. Baumann, *op. cit.*, p. 163 și mai recent Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu, E. Nicolae, *op. cit.*
26. R. Vulpe, I. Barnea, *Dieu istoria Dobrogei*, II, p. 393-401 (I Barnea).
27. Gh. Poenaru Bordea, V. H. Baumann, *op. cit.*, p. 163.
28. Irina Oberländer-Târnoveanu, *op. cit.*, p. 70, nr. 18-19.
29. *Ibidem*, p. 69, nr. 15.
30. *Ibidem*, p. 70, nr. 22.
31. B. Mitrea, *Dacia, N.S.*, 31, 1987, 1-2 p. 176, nr. 29.
32. Idem, *SCIV*, 17, 1966, 2, p. 425, nr. 55.
33. M. Zahariade, A. Opaif, C. Opaif, Al. Suceveanu, Fl. Topoleanu, *Materiale Vechi*, 1982, București, 1986, p. 180-186; M. Zahariade, Al. Suceveanu, A. Opaif, C. Opaif, Fl. Topoleanu, *Dacia, N.S.*, 31, 1987, 1-2 p. 97-106; M. Zahariade, în *Documente recente descoperite și informații arheologice*, București, 1985, p. 33-41.
34. Al. Suceveanu, M. Zahariade, *Dacia, N.S.*, 31, 1987, 1-2, p. 87-96.
35. E. Oberländer-Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 505-506, nr. 82-85, monede de la Gallienus, Probus, Galerius și Procopius, vezi și lucrările citate mai sus nota 33, unde și mențiuni de descoperiri monetare în sprijinul cronologiei nivelelor din așezare; cf. B. Mitrea, *Dacia, N.S.*, 31, 1987, 1-2, p. 176, nr. 30; pentru descoperirile monetare din epoca elenistică vezi C. Preda, *SCN*, 7, 1980, p. 35-42; cf. B. Mitrea, *Dacia, N.S.*, 14, 1970, p. 469-470, nr. 11; idem, *Dacia, N.S.*, 25, 1981, p. 383, nr. 28; Gh. Poenaru Bordea, în *A Survey of Numismatic Research 1978-1984*, Londra, 1986, p. 101.
36. Al. Suceveanu, M. Zahariade, *Dacia, N.S.*, 30, 1986, 1-2, p. 109-120.

QUELQUES MONNAIES ROMAINES DÉCOUVERTES À MAHMUDIA ET À INDEPENDENÇA

(Résumé)

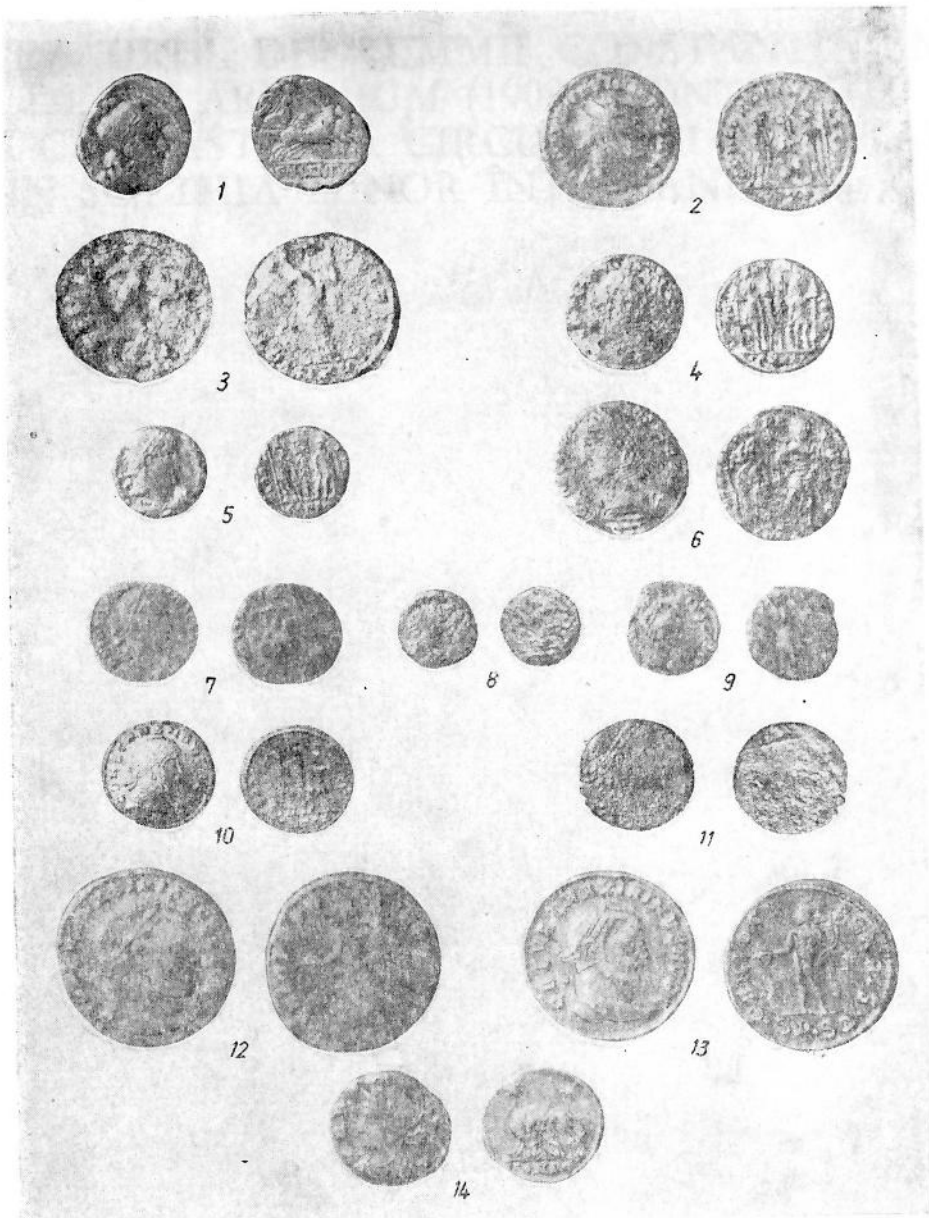
On publie 14 monnaies découvertes par hasard à Mahmudia (11 exemplaires) et à Independença (3 exemplaires). Les pièces découvertes dans la première localité proviennent de la cité de Salsovia (nos 2—9) et de ses environs (nos 2, 10—11). La plus ancienne est un denier de la République romaine (Crawford, 345/1) tandis que les autres s'échelonnent de Maximien Hercule d'avant la réforme à Théodose II des années 408—423. Mettant à profit les autres découvertes monétaires déjà connues, on dresse un tableau de la circulation de l'époque grecque à l'époque byzantine, en insistant sur la période de la fin

du IIIe siècle au milieu du Ve siècle, précisément de Probus (279—280) à 425—450. Les trois monnaies d'Independença ont été trouvées dans le village, où, pour le moment, on n'avait pas signalé d'autres découvertes, mais où l'on peut envisager l'existence d'un site gravitant (comme un certain vicus classicorum, connu des inscriptions trouvées récemment mais pas encore localisé) autour de l'importante cité de Halmyris où des fouilles archéologiques en cours ont déjà donné des résultats d'une valeur exceptionnelle. Les trois monnaies sont des émissions de 297—298, 307—308 et 333—335.

CÎTEVA MONEDE ROMANE DESCOPERITE LA MAHMUDIA ȘI INDEPENDENȚA

(text la pagina 411/vol. I)

GHEORGHE POENARU-BORDEA ȘI VASILICA LUNGU

PL. I. - MONEDE DESCOPERITE LA MAHMUDIA (NR. 1-11) și INDEPENDENȚĂ (NR. 12-14).

PL. I. MONNAIES DÉCOUVERTES À MAHMUDIA (nos 1-11) ET INDEPENDENȚĂ (nos 12-14).